

Kapitola 10

Rusko v české zahraniční politice

Petra Kuchyňková

RUSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Ruská zahraniční a vnitřní politika, stejně jako česko-ruské vztahy se v průběhu roku 2008 objevovaly v centru zájmu jak z politického (a mediálního), tak také z diplomatického hlediska poněkud častěji než v letech předchozích. Důvodem jsou zejména klíčové problematické body česko-ruských vztahů, mezi nimiž lze v průběhu roku 2008 identifikovat především otázku budování systému protiraketové obrany a červencového podpisu česko-americké smlouvy SOFA o umístění radarové základny na českém území. Větší frekvenci stanovisek a tiskových prohlášení Ministerstva zahraničních věcí ČR a vlády v souvislosti s ruskou dimenzí ČZP je potom třeba dávat do souvislosti také s prezidentskými volbami, které se uskutečnily 2. 3. 2008. Stranou zájmu české diplomacie a médií nezůstalo ani dění v separatistických oblastech Gruzie a komentář ruského ozbrojeného zásahu v Jižní Osetii. Zajímavou skutečností také je, do jaké míry téma budoucnosti vztahů s Ruskem vykazalo (sice nikoli bezprostředně, ale zprostředkovaně skrze problém protiraketové obrany) potenciál stát se jedním ze zahraničněpolitických témat ovlivňujících také vnitropolitickou debatu a spor vláda versus opozice, i když zde (vzhledem k povaze této debaty) existovalo nezdědka nebezpečí, že se stane spíše jejím rukojmím.

Značná frekvence mediálních zpráv a do určité míry i tiskových prohlášení odpovědných orgánů, v nichž hrála roli Ruská federace, přitom kontrastuje s relativně chudším děním na poli bilaterálních diplomatických vztahů České republiky a Ruské federace, odehrávajících se v roce 2008 na nejvyšší či vládní úrovni ve srovnání s rokem 2007.¹ Opomenout ovšem nelze ani např. setkání na vládní úrovni, která se vzhledem k blízkému se českému předsednictví Rady EU odehrávala v rámci formátu Rady partnerství EU–Rusko, čtvrté zasedání česko-ruské Mezivládní komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědeckotechnickou spolupráci, které se uskutečnilo v Moskvě ve dnech 30.–31. 10. 2008, či zasedání mezivládní česko-ruské pracovní skupiny pro spolupráci v energetice v květnu 2008.

Nepřehlédnutelnou oblast česko-ruských vztahů představovala v roce 2008 kromě politické dimenze také energetika, s předzvěstí budoucích hojně medializovaných problémů. Ekonomická oblast jako taková naproti tomu představuje tradičně „slibnou“ dimenzi česko-ruských vztahů a reprezentuje většinou kontrast s dimenzí politickou, která měla zejména v posledních dvou letech zhoršující se tendenci. Nejinak tomu bylo v roce 2008, kdy se zdálo, že zhoršující se úroveň politických vztahů kulminuje. Vývoj ekonomicko-obchodních vztahů naproti tomu sliboval další posuny, a to i v regionální dimenzi. Ale optimismus první poloviny roku poněkud kontrastoval se situací následující po propuknutí finanční krize. Je přitom otázkou, na kterou bude možné uspokojivou odpověď najít zřejmě až s ohledem na vývoj světové ekonomiky v následujícím roce, do jaké míry ekonomická krize zasáhla a ještě zasáhne ruské hospodářství a také český export vzhledem k tomu, s jakými nadějemi se český průmysl začal v posledních letech orientovat na dimenzi obchodních vztahů s Ruskem.

RUSKÁ DIMENZE ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

V politické dimenzi se česko-ruské vztahy v průběhu roku 2008 komplikují zejména v souvislosti s probíhajícími jednáními mezi českou a americkou vládou o umístění radarové základny coby součásti systému protiraketové obrany. Ruská strana v průběhu roku silně vyhrotila svoji rétoriku a mnohem ostřeji na úrovni exekutivy i ze strany zástupců armádních kruhů deklarovala svůj odmítavý postoj a pocit ohrožení a obav z narušení vojenské rovnováhy v Evropě chystaným projektem. Otázka narušení česko-ruských vztahů v souvislosti s projektem protiraketové obrany ve střední Evropě potom zajímavým způsobem zasáhla i do vyostřující se debaty na české vnítropolitické scéně.

Počátek roku byl ještě poměrně smířlivý a konvenoval s vývojem ruského postoje k celé kauze v průběhu roku 2007. Rusko nejprve na lednovém jednání v Moskvě mezi ministrem zahraničních věcí Sergejem Lavrovem a jeho polským protějškem Radoslawem Sikorským deklarovalo, že kvůli projektu amerického systému protiraketové obrany ve střední Evropě nebude vykonávat tlak na žádnou zemi. Výstupy ruské diplomacie ovšem již na počátku roku kontrastovaly se silnými slovy, vycházejícími od armádních kruhů.²

Ruská strana uvolňovala své kritické výroky vůči plánovanému systému protiraketové obrany paralelně s probíhajícími rusko-americkými jednáními o této otázce (Rusko navrhovalo jako alternativní lokalitu pro umístění plánovaných prvků systému protiraketové obrany Ázerbájdžán). Do hry ještě vstupoval faktor amerických prezidentských voleb a částečně i ruských prezidentských voleb, jakkoli zde byla situace jasná již minimálně od prosincových parlamentních voleb a od Putinovy „nominace“ Dmitrije Medveděva jako svého nástupce. Ostrá slova v průběhu roku pokračovala, a to i po ruských prezidentských volbách, jejichž výsledek naznačoval silnou kontinuitu s předcházejícím obdobím Putinovy zahraniční politiky, což ještě podpořilo Putinovo jmenování novým premiérem. Přesto ukončení ruské předvolební kam-

paně slibovalo určité uvolnění v kremelské rétorice namířené na Západ, ve skutečnosti však adresované zejména domácím publiku. Nový prezident D. Medveděv se na podzim 2008 představil v roli iniciátora širší diskuse o evropské bezpečnostní architektuře, když se na setkání v Evianu s francouzským prezidentem Nicolasem Sarkozym 8. října vyslovil pro podpis bezpečnostní dohody, která by se měla týkat nejen otázek kontroly zbrojení, ale také mocenské rovnováhy v Evropě.³

Ještě předtím se zdrojem ostré názorové divergence mezi ruskou a českou stranou v souvislosti s otázkou protiraketové obrany stala zejména ruská nabídka inspekci na plánovaných objektech v ČR a Polsku, či dokonce trvalé přítomnosti jeho zástupců, z níž Rusko v určité fázi činilo téměř podmínku *sine qua non*. Zajímavě z mediálního hlediska v této souvislosti zapůsobila např. informace předsedy Branného výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Jana Vidíma po uzavřeném jednání 16. ledna o tom, že v souvislosti s možným vybudováním radarové základny amerického protiraketového systému podstatně zesílilo na území státu působení zahraničních zpravodajských služeb, které může znamenat ohrožení bezpečnosti země.⁴

Ostrou rétoriku z politických kruhů Rusko doprovázelo také silovými demonstracemi. Na konci srpna ruská armáda podle zprávy agentury Interfax úspěšně otestovala raketu s dlouhým doletem RS-12M Topol, s dostřelem 10 000 km, navrženou tak, aby byla schopna překonat plánovaný americký systém protiraketové obrany.⁵ Ruský generál, velitel strategických raketových sil, Nikolaj Solovcov následně v září varoval, že se objekty americké protiraketové obrany v ČR a Polsku mohou stát cílem pro ruské rakety.

Zdálo se, že největší napětí v česko-ruských vztazích v souvislosti s projektem protiraketové obrany panovalo krátce po uzavření česko-americké smlouvy o vybudování radarové základny v červenci 2008. Prezident Medveděv pohrozil neupřesněnými odvetnými opatřeními za její uzavření a otázka vybudování protiraketové základny a v té souvislosti i česko-ruských vztahů se také stala jedním z hlavních témat katalyzujících na české vnitropolitické scéně narůstající kontroverze mezi vládou a opozicí. Určité vyvrcholení s nepřiliš jasným pozadím představovalo překvapivé pozvání ruského generála Jevgenije Bužinského stínovým ministrem obrany ČSSD Petrem Hulínským v den návštěvy americké ministryně zahraničních věcí Condoleezy Riceové a podpisu česko-americké smlouvy v Praze a uspořádání tiskové konference v Lidovém domě.⁶

Reakce vlády na vyostřenou ruskou rétoriku naopak zaznívaly především od ministerstva zahraničních věcí, premiéra Mirka Topolánka a ministerstva obrany. Poměrně rozhodným způsobem ruskou reakci komentoval ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg, který je označil za doklad toho, že Rusko stále chápe někdejší státy Varšavské smlouvy jako oblasti svého nadstandardního vlivu. Radikálními slovy na adresu odpůrců výstavby radarové základny, a to i v souvislosti se signály přicházejícími z ruské strany, nešetřil premiér Topolánek.⁷

Český prezident se na rozdíl od některých jiných témat, která se v průběhu roku 2008 více či méně přímo dotýkala také česko-ruských vztahů či vnímání ruské zahraniční politiky ze strany České republiky, vyjadřoval na téma budování radarové základny a jeho vlivu na česko-ruské vztahy poměrně zřídka. Přesto několikrát zdůraz-

nil skutečnost, že ČR se v případě radarové základny nebude ptát na souhlas Moskvy, které nepřísluší podílet se na rozhodnutí o umístění komponentů americké protiraketové základny právě na území ČR.⁸

Přesvědčení, že vybudování radarové základny v ČR vyvolá negativní reakci Ruska a naruší rovnováhu sil v Evropě, naopak na české politické scéně prosazovala opozice, a to (možná překvapivě) mediální cestou relativně nejhlasitěji nikoli KSČM, ale ČSSD. Svoji souvislost to mělo s kampaní předcházející podzimmím krajským a senátním volbám, v níž tentokrát nezvykle hlasitě znělo zahraničněpolitické téma, tedy otázka vybudování protiraketové základny USA ve střední Evropě. Téma „radaru“ ovšem opozice artikulovala i mimo volební kampaň coby součást jakési „permanentní“ kampaně spojené s častým iniciováním hlasování o důvěře vládě v Poslanecké sněmovně i ve snaze lobbovat za uspořádání referenda o této otázce. Několikrát byla v této souvislosti zmiňována ze strany opozice ekonomická dimenze česko-ruských vztahů a energetika, předseda ČSSD Jiří Paroubek např. u příležitosti květnového zasedání mezivládní česko-ruské pracovní skupiny pro spolupráci v energetice kritizoval vládu za to, že si nenašla čas k návštěvě tak důležitého a v energetické oblasti stále nenahraditelného partnera, jakým je Ruská federace. Předseda největší opoziční strany v této souvislosti podnikl některé vlastní aktivity. V březnu se setkal s místopředsedou ruské Státní dumy, který je hlavou provládní strany Vlast, Alexandrem Babakovem, a delegace nejvyšších představitelů sociálnědemokratické strany podnikla čtyřdenní návštěvu Ruska na pozvání opoziční strany Spravedlivé Rusko. Sociálnědemokratickou iniciativu tvrdě kritizoval premiér Topolánek a poukázal na to, že strana tuto cestu nekonzultovala s českou vládou.

Druhý významný bod mezinárodněpolitického dění v roce 2008, v němž česká a ruská strana nenacházely na diplomatickém poli konsenzus, představoval postoj k vyhlášení nezávislosti Kosova a k problému jeho mezinárodního uznání. Tato otázka stála ovšem v dimenzi vzájemných vztahů do značné míry ve stínu debaty o systému protiraketové obrany a česká diplomacie se k ní vyjadřovala opatrněji. Ruské ministerstvo zahraničních věcí zaujímal striktní pozici, podle níž jsou jakékoli jednostranné kroky Prištiny k vyhlášení nezávislosti nepřijatelné.⁹ Rusko přitom poukázvalo na stejně legitimní nárok autonomistických a separatistických oblastí, které ve východní Evropě a na jižním Kavkaze v současnosti existují coby ohniska tzv. zamrzlých konfliktů (moldavská separatistická Podněsterská republika, autonomní gruzínské republiky, které vyhlásily počátkem 90. let nezávislost – Abcházie a tzv. Jižní Osetie a Náhorní Karabach, který je předmětem sporu mezi Arménií a Ázerbájdžánem).

České ministerstvo zahraničních věcí na vyhlášení nezávislosti Kosova také zpočátku reagovalo rezervovaně.¹⁰ Proti uznání nezávislosti Kosova se opět stavěla česká opozice v čele s ČSSD, která takovýto krok označovala za předčasné a potenciálně vedoucí k nestabilitě na Balkáně. Přestože nakonec k uznání nezávislosti Kosova Českou republikou došlo, ruská strana tuto otázku na rozdíl od protiraketové obrany nevnímala přímo jako problematický bod vzájemných vztahů.

Třetím bodem diplomatické disonance mezi Českou republikou a Ruskou federací, do určité míry souvisejícím s předchozí otázkou nezávislosti Kosova (alespoň takto ruská strana akce ruské armády na území Jižní Osetie ospravedlňovala), byla reakce

na srpnovou invazi ruských vojsk do Jižní Osetie a propuknutí rusko-gruzínského konfliktu. České ministerstvo zahraničních věcí již 18. dubna vydalo prohlášení, komentující pozici Ruské federace vůči separatistickým režimům v Abcházii a Jižní Osetii. Rusko v reakci na vyhlášení nezávislosti Kosova a jeho uznání řadou států mezinárodního společenství navázalo se separatistickými režimy bez souhlasu gruzínské vlády oficiální vztahy. ČR se proto přihlásila k podpoře územní celistvosti Gruzie a vyzvala všechny zainteresované strany, aby se zdržely jakýchkoli kroků, které by vedly k eskalaci napětí a vyhocení „zamrzlých“ konfliktů v těchto oblastech. V červnu potom MZV ČR vyjádřilo silné znepokojení nad zvýšením počtu příslušníků ruské armády v Abcházii, jež oficiální stanovisko ministerstva nazvalo porušením principu teritoriální integrity a suverenity Gruzie, a vyzvalo ruské orgány ke stažení jednotek. Po eskalaci konfliktu v Jižní Osetii vyzvala ČR opět prostřednictvím MZV všechny zainteresované strany k zastavení vojenských aktivit, i když se zdržela jakýchkoli hodnocení a „hledání viníka“. Jaké je vnímání ruské pozice v tomto konfliktu, ovšem do značné míry dokládalo poměrně ostré prohlášení, v němž ministerstvo zahraničních věcí odmítlo ruské uznání regionů Abcházie a Jižní Osetie, označilo je za protiprávní a za útok na nezávislost, suverenitu a územní celistvost Gruzie.¹¹ Angažmá ČR na podporu Gruzie probíhalo také formou finanční pomoci a od české vlády vzešla dokonce iniciativa ke konání dárcovské konference pro Gruzii, k její realizaci však nakonec nedošlo.

Ojedinele proto působil hlas českého prezidenta, který ve vyjádřeních pro některá média (*MF Dnes*, *Rádio Česko*)¹² uvedl rusko-gruzínský konflikt do přímé souvislosti s vyhlášením nezávislosti Kosova. Podle mnohých mediálních komentářů se tak přihlásil k ruské interpretaci tohoto konfliktu. Prezident útok na Jižní Osetii a mohutné nasazení ruské armády odsoudil, varoval však před jednostranným pohledem a před srovnáváním ruského útoku s invazí vojsk Varšavské smlouvy do Československa, kterou hojně citovala média v souvislosti se čtyřicátým výročím událostí srpna 1968. Distancoval se navíc od společné deklarace, kterou mimo jiné podepsali v Tbilisi prezidenti Polska, Ukrajiny a pobaltských států a vyzvali v ní k rychlejšímu přiblížení Gruzie Severoatlantické alianci, což by podle deklarace zabránilo v budoucnosti další ruské agresi vůči Gruzii.

Česká diplomacie se prostřednictvím tiskových prohlášení ministerstva zahraničních věcí vyjadřovala několikrát v průběhu roku 2008 i k vnitropolitickému vývoji v Rusku samém. V prohlášení vydaném 7. února např. vyjádřila hluboké znepokojení nad restriktivním postupem ruských míst vůči plánované pozorovatelské misi Úřadu pro demokratické instituce a lidská práva (ODIHR) OBSE, která se měla zúčastnit ruských prezidentských voleb. Česká republika plánovala účast na této misi a vyzvala Rusko k důslednému dodržování smluvních závazků OBSE, včetně Pařížské charty z roku 1990. Na výsledek březnových prezidentských voleb MZV ČR reagovalo poměrně lakonickým prohlášením o tom, že zveřejněný výsledek bylo možné očekávat, zdůrazněna však byla skutečnost, že ČR považuje Rusko za významného obchodního, investičního, energetického a surovinového partnera a má zájem na tom, aby se vztahy mezi oběma zeměmi rozvíjely v pozitivním, konstruktivním a pragmatickém duchu.

V oblasti smluvních vztahů mezi Českou republikou a Ruskou federací lze v průběhu roku 2008 v porovnání s rokem 2007, kdy byly v rámci návštěvy prezidenta

Klause podepsány *Protokol ke Smlouvě mezi vládou České republiky a vládou Ruské federace o zamezení dvojího zdanění a zabránění daňovému uniku u daní z příjmu a z majetku, Dohoda o ochraně duševního vlastnictví během vojensko-technické spolupráce a Dohoda o organizaci oprav vrtulníků a jejich modernizace na území ČR*, sledovat vývoj méně bohatý na nové události. 31. 12. 2008 vypršela platnost Dohody mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o sociálním zabezpečení z roku 1959 a protokolu, na jehož základě byla tato dohoda uplatňována do konce roku 2008 také ve vztahu k Ruské federaci. Tato dohoda upravovala především důchody a další oblasti sociálního zabezpečení u migrantů, ČR na jejím základě např. vyplácela důchod osobám s trvalým pobytem na svém území, a to i za dobu zaměstnání při pobytu ve druhém smluvním státě, tedy Rusku. Totéž se vztahovalo recipročně na osoby s trvalým pobytem v rámci Ruské federace. Vzhledem k již nevyhovujícímu ekonomickému základu uplatňování teritoriálního principu při vyplácení dávek sociálního zabezpečení byla platnost smlouvy ukončena a byl připraven text nové proporcionální smlouvy, která vyhovuje mezinárodním smluvním standardům. V roce 2008 však nebyla podepsána ani ratifikována, česká strana čekala na její schválení ruskou stranou.

Důležitou oblastí vztahů mezi Českou republikou a Ruskou federací je oblast migrační a vízové politiky. Jak Ruská federace, tak Česká republika na konci roku 2007 provedly změny v zákonech týkajících se migrační politiky. Novela českého zákona o pobytu cizinců a o azylu (zákon č. 379/2007 Sb.) mj. zpřísňuje podmínky přístupu k trvalému pobytu a zavádí povinnou zkoušku z českého jazyka pro žadatele o trvalý pobyt. Česká vízová politika vůči Rusku se po vstupu do schengenského prostoru uskutečňuje v parametrech *Dohody mezi Evropským společenstvím a Ruskou federací o usnadnění udělování víz občanům Evropské unie a Ruské federace*, která vstoupila v platnost 1. 6. 2007.¹³ Před vstupem do Schengenu bylo možné zaznamenat značný nárůst počtu žadatelů o vízum, podpořený ještě v té době relativním růstem ekonomické a kupní síly ruského obyvatelstva.

Za první tři čtvrtletí roku 2008 potom výrazně narostla disproporce oproti roku 2007 v rozdílu mezi počtem přijatých ruských žádostí o vízum a počtem osob, které na základě kladně vyřízené žádosti skutečně do ČR vycestovaly. Během roku 2007 činil tento rozdíl cca 26 000 osob, ale na podzim 2008 už přesahoval 82 000 osob. Nárůst počtu žadatelů o vízum vedl české vyslanectví v Moskvě k zahájení činnosti Českého vízového centra, jehož úkolem měl být především příjem žádostí o víza, umožňující krátkodobé vycestování do schengenské zóny. Na ruské straně ovšem vyvolal tento krok vlnu stížností poukazujících na to, že situace se pro žadatele ve skutečnosti zkomplikovala, a to i požadavkem české strany, aby žadatelé o turistické vízum předkládali k žádosti také kopii smlouvy uzavřené s cestovní kanceláří (otázku smluv řešil v Moskvě se zástupci cestovních agentur i český chargé d'affaires). V závěru roku 2008 a v prvních měsících roku 2009 byl potom zaznamenán oproti stejnému období v předchozím roce pokles počtu ruských žadatelů o vízum do ČR. Důvody však nelze hledat jen v komplikacích vízové procedury, ale částečně i v důsledcích hospodářské krize a oslabení ruské měny, k němuž na počátku roku 2009 došlo.¹⁴

Hospodářské vztahy

Obchodní bilance České republiky vůči Ruské federaci je dlouhodobě pasivní především díky dovozu energetických surovin. V posledních dvou až třech letech však bylo možné zaznamenat snižování záporného salda, a to především díky nárůstu českého exportu do Ruska. V prvním pololetí roku 2008 dokonce český export do Ruské federace narostl oproti stejnému období předchozího roku o více než 120 procent, takže český vývoz byl za toto období poprvé vyšší než dovoz, který dosahoval objemu 164,3 miliardy USD.

Do Ruska v současnosti směřuje okolo 5 procent celkového českého exportu. V roce 2006 české firmy exportovaly do Ruska zboží za více než 1,8 miliardy USD, za rok 2007 to bylo již téměř 2,9 miliardy USD a za prvních sedm měsíců roku 2008 téměř 2,4 miliardy USD.¹⁵ Tendence tedy byla před vypuknutím ekonomické krize jednoznačně rostoucí. Z hlediska ekonomických a obchodních vztahů je Rusko tradičně již několik let považováno za mimořádně důležitý trh pro řadu výrobních a exportních odvětví českého průmyslu, především pro automobilový průmysl. K expanzi výroby do Ruska, ve snaze vyhnout se vysokému dovoznímu clu na hotové výrobky, se na počátku roku, ještě před propuknutím krize, chystal např. náš největší exportér Škoda Auto (plán na spuštění výroby v rámci průmyslové zóny v Kaluze).¹⁶

Vývozními artikly ČR do Ruska jsou v průmyslové oblasti kromě automobilů zejména strojní zařízení, produkty chemického i potravinářského průmyslu. Z ruské strany narůstá zájem o komplexní technologie na zpracování dřeva, rostoucí domácí těžba, zejména uhlí a železných i neželezných rud, si vyžaduje modernizaci důlních provozů, i když zde stále poptávka zaostává za reálnou potřebou zejména v důsledku odlišných požadavků a norem bezpečnosti práce. Kvůli nedostatku energie a nedostatečně rozvinuté distribuční síti se mohou české firmy uplatnit v oblastech výroby elektrické energie. Stavební boom vybudil poptávku po stavebních materiálech (zájem o technologie na výrobu stavebních hmot a materiálů). Velkou perspektivu má také sektor služeb, u něhož je po vstupu Ruska do WTO (dojde-li k němu v dohledné době) předpokládáno narůstající uvolňování (pro české firmy se tak mohou nabízet příležitosti v oblastech finančních služeb, energetiky a infrastruktury).

Rusko také představuje nejvýznamnější trhy pro český potravinářský průmysl ze států stojících mimo EU. Do Ruska se vyváží zejména slad, pivo a cukrovinky, vlastní podnik zde provozuje např. firma Hamé. Vývoz lihových nápojů z pochopitelných důvodů komplikuje stále řada legislativních překážek z ruské strany. Ministerstvo zemědělství přitom plánovalo české angažmá na ruských trzích ještě zvýšit prostřednictvím obdobných podnikatelských misí za účasti ministra, jaké se uskutečnily např. v Číně, v Rumunsku a v Bulharsku. Pominout samozřejmě nelze působení meziresortních uskupení typu česko-ruské mezivládní komise, které pomohlo např. úspěšně řešit postup certifikace českých potravinářských podniků, které mají zájem vyvážet do Ruska živočišnou produkci. V českém případě tedy nehrozilo nebezpečí podobného obchodního sporu, jaký (ovšem se silným politickým pozadím) řešilo ve vztahu k Rusku např. Polsko.

V ekonomické dimenzi česko-ruských vztahů však nejde jen o obchodní či výrobní expanzi firem na ruské území, ale také o zprávy o připravovaných snahách ruských in-

vestorů převzít některé důležité či strategické objekty v ČR. Média informovala především o kauze státního prodeje společnosti Letiště Praha, o jehož novém majiteli se původně mělo rozhodnout do konce roku 2008. Ministerstvo financí si oficiálně ponechávalo otevřené různé varianty, včetně pronájmu. Ve fázi analýz provázela kauzu také možnost budoucího prodeje devadesátiprocentního státního podílu ve společnosti ČSA. Již od počátku se přitom objevovaly informace o zákulisních jednáních o zapojení ruských subjektů do potenciální privatizace ČSA a také do projektu prodeje Letiště Ruzyně, které údajně vedla s ruskou stranou česká vláda.¹⁷ Menšímu zájmu médií se těšil případ udělení licence První česko-ruské bance (PČRB).¹⁸

Optimismus stran vývoje ekonomicko-obchodních vztahů Ruska a ČR v druhé polovině roku 2008 poněkud mírnila nejistota plynoucí z propukající finanční a ekonomické krize. Rusku pro další vývoj pomáhala zejména vysoká cena ropy a zemního plynu, byl vytvořen speciální fond z příjmů z prodeje těchto surovin, z kterého jsou financovány opravy a rozvoj infrastruktury a dalších aktiv. Následný pád světových cen surovin proto zřejmě nezůstane bez důsledku na rozvoj ruského hospodářství a nových investičních projektů v oblasti.¹⁹

V roce 2008 ovšem navzdory tomu nadále pokračoval poměrně slibný rozvoj spolupráce na regionální úrovni. Komora pro hospodářské styky s SNS, existující při MPO, v roce 2008 pořádala na ruském území řadu akcí: podnikatelské mise v březnu do Archangelska, v dubnu do Penzenské oblasti, další mise vedly na podzim do nových prioritních regionů – Chanty-Mansijského a do Nižního Novgorodu. Komora SNS se také spolupodílela na přípravě dvou českých národních výstav na území Ruské federace – v Ufě²⁰ a ve Volgogradu. Vzájemné vztahy jsou povzbuzovány i v regionech, např. v republice Tatarstán či ve Vologodské oblasti. V centru pozornosti ministerstva průmyslu a obchodu zůstávají také dosavadní prioritní regiony, mezi něž patří velká města (Sankt Petěrburg) a stoupá význam dalších regionů bohatých na nerostné suroviny, jako je Sverdlovská oblast na středním Urale. Součástí Uralského federálního okruhu jsou kromě Sverdlovské také Čeljabinská, Tjumeňská a Kurganská oblast. Do Tjumenské oblasti jsou přitom začleněny autonomní okruhy Jamalo-Něněcký a Chanty-Mansijský,²¹ kde byla v průběhu roku rozvíjena na regionální úrovni zejména spolupráce s Jihomoravským krajem. Hlavní město Praha potom tradičně rozvíjí své vztahy s druhým největším městem Ruské federace, kterým je Sankt Petěrburg.²²

Neopomenutelnou součástí ekonomické dimenze česko-ruských vztahů je turismus.²³ V roce 2007, který byl na rozdíl od roku 2008 pro turismus ještě relativně příznivý, se ruští turisté podíleli nejvýznamnější měrou na nárůstu zahraničních návštěvníků (třicetipětiprocentní nárůst, částečně na úkor Němců a Britů). Zařadili se na čtvrté místo mezi nejčastěji ubytovávanými zahraničními hosty – nerezidenty v ČR (po Němcích, Britech a Italech). Návštěvníci z Ruska také na rozdíl od jiných zemí vykazují statisticky nejdelší průměrnou dobu pobytu u nás. Praha a Karlovy Vary nadále patří mezi ruskými turisty k nejoblíbenějším a nejčastěji navštěvovaným městům. ČSA kromě svých pravidelných linek do Sankt Petěrburgu, Moskvy, Samary a Jekatěrinburgu zřídila od dubna 2008 novou linku do Rostova na Donu.

Specifickou oblast česko-ruských vztahů, která pochopitelně souvisí nejen s ekonomickými, ale také s politickými skutečnostmi, představuje energetika. Česko-ruské

vztahy v energetické oblasti ovlivňovaly v průběhu roku 2008 především dvě události: letní výpadek dodávek jižní větve ropovodu Družba, který přivádí ropu z ruské Samary přes území Ukrajiny na Slovensko a končí u Jaderského moře na území Chorvatska, a omezení dodávek plynu na Ukrajinu na přelomu února a března 2008, prezentované jako důsledek sporu mezi ruským Gazpromem a ukrajinským Naftohazem. Tento výpadek česká energetická síť prakticky nezaznamenala, byl však určitou předzvěstí událostí, které nastaly na přelomu roku 2008 a 2009, a česká strana k němu prostřednictvím společností, zajišťujících zásobování ČR energiemi, i ministerstva průmyslu a obchodu byla nucena zaujmout stanovisko.

Česká republika na počátku července zaznamenala pokles dodávek ropy ropovodem Družba, ruská strana následně bez bližšího vysvětlení oznámila, že snížení dodávek touto cestou pro měsíc červenec bude ve větším rozsahu. ČR reagovala prostřednictvím MPO a MZV zasláním diplomatické nóty ruské straně, objevily se i spekulace o souvislosti omezení ruských dodávek s plánem na vybudování radarové základny. V omezení dodávek ropovodem Družba byl spatřován další příklad ruské nátlakové „energetické diplomacie“ a využití omezení ropných dodávek jako nástroje *soft power* v souvislosti s ČZP, pro média to však odmítl český zmocněnec pro energetickou bezpečnost Václav Bartuška, byť přiznal, že česká strana neví o žádné technické závadě či havárii. Bartuška také zdůrazňoval fakt, že sousední země, včetně Polska, odebírají ropu standardně, k omezení dodávek tedy došlo pouze v českém případě, i když je zákazníkem, který za energetické dodávky platí včas. Sama ruská strana komentovala omezení dodávek jako důsledek nutné údržby a revize potrubního systému a odmítala „politický“ výklad celé kauzy, přičemž v pozadí rezonoval i plánovaný záměr budoucí odstávky celého ropovodu a ukončení dodávek ruské ropy do střední a východní Evropy touto cestou, což by samozřejmě postihlo také ČR. Není to však v nesouladu s ruskou dlouhodobou energetickou koncepcí, která počítá s postupným nahrazováním „nespolehlivých“ podzemních cest dopravy strategických surovin přes tranzitní státy jinými alternativami (zkapalněný zemní plyn či doprava ropy námořní cestou).²⁴

V květnu 2008 zasedala mezivládní česko-ruská pracovní skupina pro spolupráci v energetice, na jejímž programu bylo i budoucí zvýšení dodávek zemního plynu do ČR, mimo jiné v souvislosti s plánovanou výstavbou plynových elektráren na českém území. Ve dnech 30.–31. října se potom v Moskvě uskutečnilo tradiční, již čtvrté zasedání česko-ruské Mezivládní komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědeckotechnickou spolupráci. Českou delegaci vedl ministr průmyslu a obchodu Martin Říman, ruskou místopředseda vlády Alexander Žukov.²⁵ Obě strany na něm pozitivně hodnotily dosavadní vývoj dvoustranné hospodářské spolupráce a především vzájemného obchodu, který zaznamenal v roce 2007 největší nárůst od roku 1993. Ruská strana potvrdila zájem o řešení problému výpadků ropných dodávek, neobjevily se přitom ani náznaky nadcházející „plynové krize“, oboustranně byl konstatován bezproblémový průběh dodávek zemního plynu v souladu s existujícími dlouhodobými smlouvami. Ruská strana projevila zájem o další spolupráci v oblasti jaderné energetiky, rozvoje silniční, železniční a letecké dopravy, agroprůmyslového komplexu a vědeckotechnické spolupráce.

RUSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Za klíčového aktéra diplomatické a politické dimenze česko-ruských vztahů lze i v průběhu roku 2008 považovat MZV, které vyvíjelo aktivitu především prostřednictvím tiskových prohlášení a oficiálních nót, reagujících na konkrétní události přímo či nepřímo se dotýkající vývoje v ruské zahraniční či vnitřní politice. V ekonomické dimenzi lze zaznamenat další aktivity ministerstva průmyslu a obchodu a zejména Komory pro hospodářské styky s SNS, pominout nelze vyjádření a aktivity klíčových firem, podnikajících zejména v energetické oblasti a oblasti těžby surovin, a také regionů zapojujících se stále více do meziregionální spolupráce (příklad Jihomoravského kraje).

Vzhledem k přítomnosti ožehavých témat typu protiraketové obrany, vnitropolitickému vývoji v Rusku („výměna“ stráží v Kremlu, svou roli sehrálo i očekávání výsledku amerických prezidentských voleb na ruské straně) i pokračující tendenci vlády (zejména ministerstva zahraničních věcí) reagovat na vyostřenou rétoriku ruské strany spíše asertivně, bylo možné sledovat především v první polovině roku zhoršující se tendenci politických vztahů mezi Českou republikou a Ruskem. Přispívalo k tomu ještě mediální pokrytí jednotlivých kauz v čele s otázkou protiraketové obrany a vývoj veřejné debaty v ČR, v níž se nezdávka promítaly pokusy učinit z těchto otázek také téma vyostřené vnitropolitické diskuse.

Tradičně zajímavým aktérem je z hlediska ruské dimenze ČZP prezident Klaus. Na rozdíl od kauzy protiraketové obrany byla především na jeho komentáři rusko-gruzínského konfliktu a částečně i postoji k uznání nezávislosti Kosova patrná disonance se stanoviskem MZV i postojem, který prezentovala jako celek Topolánkova vláda. Zaznamenat lze v této souvislosti i prezidentova varování před opětovným vnímáním Ruska jako hrozby, kterým dávala prostor také ruská média (např. *Kommer-sant* v rozhovoru, který vyšel 21. srpna u příležitosti 40. výročí invaze vojsk Varšavské smlouvy).²⁶

Kontrast komplikovaných politických a perspektivních ekonomických vztahů se promítal i v projevech MPO, jehož představitelé se striktně snažili oddělovat politickou a ekonomickou dimenzi vztahů, jak o tom svědčily např. komentáře kauz souvisejících s energetickou politikou (především omezení dodávek ropy ropovodem Družba – tiskové prohlášení MPO zdůrazňovalo, že k výpadkům v dodávkách ropy v letních měsících docházelo již v předchozích letech²⁷). Ministr průmyslu a obchodu M. Říman se v souvislosti s nadcházejícím českým předsednictvím zúčastnil 8. října jako pozorovatel jednání Rady partnerství EU–Rusko pro oblast energetiky, kterou svolalo tehdejší francouzské předsednictví Rady EU a na programu bylo mimo jiné jednání o omezování dodávek ropovodem Družba. MPO stále zařazuje Ruskou federaci mezi 19 prioritních zemí pro český export.²⁸ Říman vedl také českou delegaci na říjnovém zasedání česko-ruské Mezivládní komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědecko-technickou spolupráci v Moskvě. Díky iniciativě a finanční podpoře MPO se konaly i dvě zmíněné národní výstavy v Ufě a Volgogradu, jejichž součástí byly obchodní konference, na nichž místní představitelé prezentují investiční projekty v oblasti a od nich se odvíjející možnosti pro české exportéry a investory.

Pozice MPO zejména v otázkách týkajících se energetiky poměrně logicky více rezonuje s pozicí zástupců firem, majících zájem na tom, aby zhoršující se politické vztahy pokud možno neohrožily ekonomickou a obchodní dimenzi česko-ruských vztahů. Také tyto aktéry nelze pominout v rámci analýzy (nejen) ekonomické dimenze česko-ruských vztahů. V souvislosti s rusko-ukrajinskou plynovou krizí se vyjadřovali pro média např. zástupci společnosti RWE Transgas, odpovědné za řízení dovozu a tranzitu zemního plynu a za dálkové zásobování plynem,²⁹ a také zástupci České plynárenské unie.³⁰

Relevantním podpůrným aktérem nejen ekonomických a obchodních vztahů je také Velvyslanectví České republiky v Ruské federaci. K podpoře především ekonomických a kulturních vztahů přispívá tradičně i činnost Českého centra a Českého domu v Moskvě. Od 1. 7. 2008 přitom došlo ke sloučení obou institucí pod hlavičkou Českého domu Moskva, což mělo přinést mimo jiné rozšíření dosavadních činností Českého domu o aktivity kulturního charakteru.

ČESKÁ ZAHRA NIČNÍ POLITIKA VŮČI RUSKU VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Mediální reflexe české politiky vůči Rusku do velké míry sledovala témata, přítomná rovněž v politickém diskurzu. Na téma protiraketové obrany se v českých médiích vyjadřovaly různé osobnosti spjaté se současností i minulostí ruské politiky. V rozhovoru pro Českou televizi a *Hospodářské noviny* v květnu 2008 vystoupil na toto téma dokonce i bývalý první a současně poslední prezident SSSR Michail Gorbačov.³¹

Ostré hrany, především v mediálním diskurzu, otupilo teprve určité uklidnění poté, kdy „kauzu radar“ vystřídaly jiné události. V otázce rusko-gruzínského střetu se oficiální interpretace české vlády nesla v duchu obecného naladění mezinárodního společenství a výše zmíněná slova prezidenta Klause byla spíše ojedinělá i na české politické scéně. Následující finanční krize a výsledek amerických prezidentských voleb vyvolaly dohady o projektu samém. Zjitřenou rétoriku na ruské straně do značné míry zmírnila ekonomická nejistota, projevující se i v Rusku a možnost jejího odrazu ve vnitropolitické situaci. V neposlední řadě také kampaň před podzimními krajskými a senátními volbami v ČR, která také přispívala k hojně medializaci „ruského“ tématu zahraniční politiky, způsobila, že nejožehavější a medializovaná témata česko-ruských vztahů poněkud ustoupila do pozadí. Listopadová předzvěst energetické krize, která naplno propukla na počátku roku 2009, proběhla již zpravodajstvím českých médií tradičně bez větší pozornosti.

Ostatní otázky typu uznání Kosova či reakce na rusko-gruzínský konflikt nebyly většinou z ruské strany (v mediálním i veřejném diskurzu) vnímány jako otázka bilaterálních česko-ruských vztahů, ale spíše v kontextu celkové reakce západního společenství na tyto události. Česká republika byla v těchto případech vnímána jako člen EU, jehož reakce do značné míry konvenují (s určitými odchylkami v případě Kosova) se zbytkem euroatlantického společenství. Články, zabývající se perspektivou česko-ruských ekonomických vztahů a dalšího rozvoje vzájemného obchodu a investičních

příležitostí, se tradičně objevovaly spíše v médiích zabývajících se více ekonomickými tématy (*Hospodářské noviny*, týdeníky *Ekonom* a *Euro*, server *iHned*). Určitou výjimku tvořila v oblasti energetické bezpečnosti kauza omezení dodávek ropy ropodovodem Družba. Zarážející může být na druhé straně nedostatek až absence mediální reflexe (v podobě zpravodajství či publicistiky) možných či již se projevujících důsledků finanční a ekonomické krize na ruské hospodářství a v ruském kontextu (při současném „zásobování“ českého publika podobnými zprávami z USA a ze západní Evropy). Částečně to lze připsat relativně malému časovému odstupu od těchto událostí (podzim až zima 2008), ale zřejmě také tradičně malému zájmu českých médií o podobné informace z ruského prostředí (i když zde se nabízí otázka, proč tomu tak zejména v nedávné minulosti bylo a částečně stále je), popř. i určitému informačnímu embargu na ruské straně.

ZÁVĚR

Závěr nabízí prostor k určitému srovnání vývoje česko-ruských vztahů a informačního diskurzu, který tuto otázku obklopuje, s rokem předcházejícím. Události roku 2008, zejména v mediálním kontextu, příliš neoslabily, ale spíše posílily negativistické vnímání této dimenze ČZP jako nevyzpytatelného zdroje potenciálních hrozeb. Svědčí o tom jak krizové okamžiky v politické dimenzi vzájemných vztahů, tak způsob informování o některých událostech stojících na pomezí ekonomiky a politiky (energetická bezpečnost). Podíl na tom přirozeně má i velmi vyhocená rétorika ruských politických špiček a armádních kruhů a také některé ne zcela pochopitelné a ve výsledku kontraproduktivní české akce typu tiskové konference generála Bužinského v den podpisu smlouvy SOFA. Pominout nelze ani asertivní vystupování české vlády a odpovědných resortů (ministerstvo zahraničních věcí a částečně též obrany), jejichž oficiální stanoviska dávala zřetelně najevo, že česká strana nebude přijímat od Ruska nic, co by se podobalo diktátu ohledně směřování její zahraniční a bezpečnostní politiky.

Také pod vlivem událostí roku 2008 lze konstatovat, že Rusko a otázka česko-ruských vztahů ve veřejném a mediálním diskurzu zastiňovaly informování o dění v dalších oblastech tzv. postsovětského prostoru, snad s výjimkou Gruzie (i když i zde se do ohniska pozornosti dostávalo Rusko prezentované většinou coby iniciátor a hlavní aktér události srpna a podzimu 2008). Blížící se začátek předsednictví ČR v Radě EU na druhé straně vedl českou vládu, MZV, které má za sebou reorganizaci, dotýkající se i východní dimenze ČZP, i odbor v současné době odpovědný za tuto agendu (Odbor států severní a východní Evropy), k určitému přehodnocení fixace na Rusko, popř. Bělorusko, a k obratu pozornosti zejména na státy plnohodnotně zapojené do Evropské politiky sousedství (především Ukrajinu, připravující podpis asociační smlouvy s EU). Vedl k tomu bezpochyby i připravovaný projekt Východního partnerství, který v prosinci 2008 navrhla Evropská komise³² a Česká republika k němu přispěla svou iniciativou, byť následující až po iniciativě polské a švédské. S ruskou účastí v projektu Východního partnerství se podle sdělení Evropské komise nepočítá, ČR si je však na druhé straně vědoma, že za svého předsednictví v Radě EU musí vůči Rusku

vystupovat také jako zástupce EU, a to nejen v energetické oblasti. (ČR přebírá během prvního poloviny roku 2009 odpovědnost i za otázku budoucnosti jednání Ruska a EU o podobě nové Smlouvy o partnerství a spolupráci.) Události prvního měsíce roku 2009 tuto skutečnost více než potvrdily.

Zejména v druhé polovině roku lze tedy pozorovat multiplikaci témat v ruské dimenzi ČZP, rostoucí důraz na energetiku a celkový kontext východní dimenze vnější politiky EU a snad i pragmatičtější přístup, kontrastující do určité míry s vyhroceným diskurzem naplňujícím média především v první půli roku 2008. Na rozdíl od politických vztahů ekonomické vztahy nadále zaznamenávaly vzestupnou tendenci, svoji aktivitu v tomto směru zvyšovalo ministerstvo průmyslu a obchodu a rovněž příslušné struktury pro tento účel zřízené, především Komora pro hospodářské styky se SNS, která se ještě více než v roce 2007 soustřeďovala na úroveň prioritních regionů. Podobné aktivity se v tomto směru snažily vyvíjet i některé kraje. Slibný vývoj i některé investiční záměry, o nichž informovala média, v druhé polovině roku narušil počátek finanční krize a následující ekonomická recese, jejíž důsledky pro východní dimenzi českých obchodních vztahů a vývoj strategického plánování se zde prozatím poměrně málo odrazily a naplno se projeví zřejmě až v průběhu roku 2009.

Poznámky

- ¹ V této souvislosti lze připomenout zejména návštěvu prezidenta Klause v dubnu 2007, v jejímž rámci bylo podepsáno několik oficiálních dokumentů, týkajících se především česko-ruských obchodních vztahů.
- ² Například náčelník ruského generálního štábu Jurij Balujevskij, považovaný za jednoho z tzv. jestřábů, v lednu dokonce pohrozil preventivním jaderným úderem, pokud se Rusko bude cítit připravovaným projektem ohroženo. Viz *Rosyjskie ostrzezenia*. Rzeczpospolita, 26. 1. 2008. Ruská armáda opět hrozí preventivním užitím jádra, 19. 1. 2008. On-line: (zpravy.idnes.cz/ruska-armada-opet-hrozi-preventivnim-uzitim-jadra-fw3-/zahranicni.asp?c=A080119_122140_zahranicni_klu); *Zimna wojna: reaktywacja?* Rzeczpospolita, 28. 1. 2008.
- ³ Ruský prezident ve svém projevu v Evianu kritizoval zejména politiku USA v předcházejících letech, politiku jednostranného rozšiřování NATO a volal po tom, aby zmíněná evropská bezpečnostní dohoda přešla „tužbám“ států i mezinárodních organizací hrát roli hlavního arbitra evropské bezpečnosti. Viz *Francie a Rusko si notovaly v pohledu na evropskou bezpečnost*, 9. 10. 2008. On-line: (www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravednost0/clanek/francie-a-rusko-si-notovaly-v-pohledu-na-evropskou-bezpecnost).
- ⁴ Některé sdělovací prostředky tuto informaci „přeložily“ tak, že na území ČR nebývale narostla aktivita ruských tajných služeb, přestože předseda Vidím explicitně zdůrazňoval to, že narůstající aktivita se týká zpravodajských služeb více států, nejen Ruska. Výroční zpráva BIS za rok 2007, zveřejněná v září 2008, zabývající se mimo jiné činností tajných služeb na českém území, ovšem později více méně potvrdila tuto interpretaci. Viz *Bezpečnostní informační služba – vnitřní zpravodajská služba České republiky. Výroční zpráva 2007*, 25. 9. 2008. On-line: (www.bis.cz/n/2008-09-25-vyrocnizprava-2007.html).
- ⁵ Jde o upravený model rakety typu Topol, jejíž životnost byla prodloužena na 23 let. Rusko přitom zvažuje vybavení nosiče leteckými stabilizátory, které by umožnily doletět k cíli způsobem podob-

- ným řízeným střelám. Viz *Rusko vyzkoušelo raketu Topol, kterou český radar neuvidí*, 28. 8. 2008. On-line: (zpravy.idnes.cz/rusko-vyzkouselo-raketu-topol-kterou-cesky-radar-neuvidi-pnv-/zahranicni.asp?c=A080828_154848_zahranicni_stf); *Rusko vstupuje do nové etapy přezbrojování*. On-line: (www.letectvi.cz/letectvi/Article63946.html).
- ⁶ Viz Tisková konference ruského generála Jevgenije Bužinského, 8. 7. 2008. On-line: (www.ct24.cz/mimoradna-vysilani/21307-tiskova-konference-ruskeho-general-a-jevgenije-buzinskeho/).
- ⁷ Při příležitosti zahájení mezinárodní konference „Protiraketová obrana po bukurešťském summitu NATO: evropské a americké perspektivy“, která se uskutečnila v Praze 5. 5. 2008 a účastnil se jí také generální tajemník NATO Jaap de Hoop Scheffer, premiér Topolánek vyzval k tomu, aby Rusko nahradilo imperiální resentiment pragmatickou politikou, a na adresu evropských zemí vzkázal, aby se nebály „mručení ruského medvěda“. Viz *Projev předsedy vlády Mirka Topolánka na konferenci „Protiraketová obrana po bukurešťském summitu NATO: evropské a americké perspektivy“ dne 5. 5. 2008*. On-line: (www.mzv.cz/nato.brussels/cz/aktualni_tema_protiraketova_obrana/projev_predsedy_vlady_mirka_topolanka_na.html).
- ⁸ Stalo se tak i při květnové oficiální návštěvě V. Klause ve Spojených státech, kde jednal o projektu protiraketové obrany také s ministrem obrany Richardem Cheneyem. Český prezident to uvedl i v rozhovoru pro deník *The Washington Times*. Ruské straně v příslušném rozhovoru „vzkázal“, že umístění radarové základny na území ČR je věcí České republiky, a poukázal přitom i na někdejší reakci generálního tajemníka KSSS L. I. Brežněva, s níž odmítl protesty Západu proti invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Neústupná ruská politika podle Klausových slov naopak v kontraproduktivním smyslu napomáhá v ČR nacházet nové stoupence vybudování základny. Viz *Klaus: Missile plan not Russia's business*. *The Washington Times*, 29. 5. 2008.
- ⁹ V tomto smyslu adresoval ruské stanovisko ke kosovské otázce ministr zahraničí Lavrov. Viz *Zajavlenie MID Rosii po Kosovo*. On-line: (www.mid.ru/brp_4.nsf/clnldr?OpenView&query=17.2.2008&Lang=%D0%D3%D1%D1%CA%C8%C9).
- ¹⁰ Oficiální stanovisko, reagující na jednostranné vyhlášení nezávislosti, obsahovalo deklaraci, že Česká republika hodlá postupovat v souladu se společným stanoviskem Evropské unie. ČR měla uznat Kosovo tehdy, pokud se pro tuto variantu vysloví většina evropských zemí. Kritériem pro rozhodování mělo být také „chování“ kosovské vlády. Stanovisko české vlády tedy ČR v rámci EU nezařadilo do skupiny odpůrců uznání kosovské nezávislosti a bylo pouze otázkou, kdy k němu dojde, zvláště po společném prohlášení Rady ministrů zahraničních věcí EU, které ponechávalo jednotlivým členským státům možnost rozhodnout se v této otázce podle vlastního uvážení. Viz *Prohlášení MZV k závěrům GAERC – Kosovo*, 18. 2. 2008. On-line: (www.mzv.eu/www/mzv/default.asp?id=55963&ido=10544&idj=1&amb=1).
- ¹¹ Viz *Prohlášení MZV ČR k pozici RF týkající se Abcházie a Jižní Osetie*, 18. 4. 2008. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_mzv_cr_k_pozici_rf_tykajici.html); *Prohlášení MZV k rozmístění ženijních jednotek ruské armády v Abcházii*, 5. 6. 2008. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_mzv_k_rozmisteni_zenijnich.html); *Prohlášení České republiky k eskalaci konfliktu v gruzinské Jižní Osetii*, 8. 8. 2008. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_ceske_republiky_k_eskalaci.html); *Prohlášení MZV v reakci na uznání samostatnosti Jižní Osetie a Abcházie ze strany Ruské federace*, 26. 8. 2008. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_mzv_v_reakci_na_uznani.html).
- ¹² Viz *Rozhovor prezidenta republiky pro deník Mladá fronta Dnes o konfliktu v Gruzii*, 15. 8. 2008. On-line: (www.klaus.cz/Klaus2/asp/clanek.asp?id=INow6qrTFWsn).
- ¹³ Dohoda zakotvuje mimo jiné poplatek za udělování schengenského víza ve výši 35 EUR, což je téměř o polovinu méně, než musejí za udělení schengenského víza zaplatit občané třetích zemí bez speciálního smluvního vztahu s ES. Viz *Azyl a migrace*. Ministerstvo vnitra České republiky. On-line: (www.mvcr.cz/clanek/migrace-novy-clanek-890951.aspx?q=Y2hudW09OA%3d%3d).
- ¹⁴ Viz *Přehled událostí v oblasti mezinárodní migrace ve střední a východní Evropě v roce 2007*. On-line: (www.migraceonline.cz/prehled/2007/); *Přehled událostí v oblasti mezinárodní migrace ve střední a východní Evropě v roce 2008*. On-line: (www.migraceonline.cz/prehled/2008/); *Krise*

- zřejmě ukončí příliv ruských turistů do ČR*, 16. 3. 2009. On-line: (cestovani.ihned.cz/c1-35721420-krize-zrejme-ukonci-priliv-ruskych-turistu-do-cr).
- ¹⁵ *Viz Rusko: obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/sti/rusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000580/).
- ¹⁶ Někdejší místopředseda vlády pro ekonomiku a později člen představenstva Škody Auto Martin Jahn se v té souvislosti 1. dubna stal hlavou Volkswagen Group Rusko a nahradil tak jejího dosavadního šéfa, který byl ruské národnosti. *Viz Martin Jahn generálním ředitelem VW Group RUS*, 31. 1. 2008. On-line: (new.skoda-auto.com/CZE/news/info/news/News/Pages/2008_09_MartinJahndoRuska.aspx).
- ¹⁷ Pro český tisk se v tomto smyslu vyjadřoval např. místopředseda ruské vlády Sergej Naryškin. *Viz Aeroflot potvrdil zájem o ČSA*, 7. 2. 2008. On-line: (ekonomika.idnes.cz/aeroflot-potvrdil-zajem-o-csa-d2k-/ekonomika.asp?c=A080207_082326_ekonomika_spi); *Aeroflot potvrzuje zájem o koupi podílu v ČSA*. On-line: (online.euro.cz/id/yhhd9388uh/detail.jsp?id=12682). Ministerstvo financí upřednostňovalo přímý prodej jedinému zájemci před prodejem akciových podílů na burze, mezi zájemci kromě ruského Aeroflotu figurovaly společnost Air France-KLM, čínské aerolinky China Southern, investiční společnost Penta, majitel cestovní kanceláře Čedok Odien Group a konsorcium tvořené společnostmi Unimex Group a Travel Service. Nejvážnější zájem o koupi ČSA projevila právě společnost Aeroflot, která navrhovala zachovat značku i tradici ČSA coby národního dopravce se základnou na letišti v Ruzyni. Aeroflot však coby společnost stojící mimo EU potřeboval k zisku více než 49 procent akcií v ČSA strategického partnera. Politickou dimenzi získala otázka prodeje ČSA do rukou Aeroflotu poté, co se proti němu na počátku roku 2009 vyslovil předseda opoziční ČSSD J. Paroubek s poukazem na neprůhlednou vlastnickou strukturu Aeroflotu a složitou finanční situaci společnosti v době krize.
- ¹⁸ Možnost vstupu na český bankovní trh si PČBR vykládala jako „okno“ na bankovní trhy EU, kam banka prostřednictvím udělení licence dostává přístup. O licenci u ČNB však žádala v roce 2007 potřeť, po neúspěšných žádostech v letech 2004 a 2005. Podle vyjádření mluvčí ČNB Pavlína Bolfové první řízení bylo zastaveno, protože žadatel nedodal podklady stanovené právními předpisy. Druhá žádost byla podle ČNB zamítnuta pro významnou změnu ve vlastnické struktuře v průběhu licenčního řízení. V souvislosti s udělením licence v roce 2008 se dokonce na tiskové konferenci v Moskvě objevily zprávy o tom, že ČNB reagovala na intervenci ruské vlády, proti čemuž se ČNB ohradila. 6. května nabylo právní moci rozhodnutí ČNB, a PČRB tak mohla začít podnikat na českém bankovním trhu. Základní kapitál banky je 600 milionů Kč, PČRB i její dceřinná společnost se hodlají věnovat exportním a importním operacím, zvláště financování česko-ruského obchodu. PČRB je nyní ovládána ruskými majiteli (majoritní podílník Roman Popov dříve působil ve Strojtransgazu, nyní vystupuje jako nezávislý bankéř) a má platnou bankovní licenci i v Rusku. *Viz První česko-ruská banka získala licenci v Česku*. Finanční noviny, 18. 4. 2008. On-line: (www.financinoviny.cz/tema/index_view.php?id=308206&id_seznam=5707). Komentář ČNB k vyjádření představitelů PČRB k procesu získání bankovní licence v ČR, 22. 5. 2008. On-line: (www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2008/080522_pcrb_html).
- ¹⁹ *Viz Krize v Rusku se už projevila růstem nezaměstnanosti*, 24. 11. 2008. On-line: (ekonomika.ihned.cz/c1-30700930-krize-v-rusku-se-uz-projevila-rustem-nezamestnanosti); *Ruské milionáře žádný ekonomický strašák neděsí*, 7. 12. 2008. On-line: (www.rozhlas.cz/radiozurnal/zzz/zprava/525103); *Rusko*. BusinessInfo.cz. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/rubrika/rusko/1000580/).
- ²⁰ Národní výstava ČR, která se konala 17.–20. června v Ufě, hlavním městě Republiky Baškortostán, se zúčastnilo cca 50 českých firem. V rámci výstavy, jejímž koordinátorem bylo české MPO, se konaly společná obchodní konference, kontaktní stoly zástupců českých firem s ruskými partnery, stejně jako jednání české delegace s vysokými představiteli Baškortostánu na podporu dalších aktivit a projektů českých firem v tomto ruském regionu, který si udržuje pozici v první desítce mezi subjekty Ruské federace s nejvyššími ukazateli hrubého regionálního produktu, v objemu průmyslové výroby, stavebnictví a přílivu investic do základního kapitálu. V importu Baškortostánu dominují strojírenská produkce a spotřební zboží, odtud také vyplývají příležitosti pro uplatnění českých výrobců. ČR je v současné době z hlediska obrátu zahraničního obchodu druhým největším obchodním

- partnerem Baškortostánu, s podílem 12,6 procenta. Viz *Proč bude Národní výstava ČR upořádána ve městě Ufa*. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/rusko/narodni-vystava-cr-uporadana-ve-ufa/1000580/48121/).
- ²¹ Spolupráce Chanty-Mansijského autonomního okruhu a Jihomoravského kraje je příkladem spolupráce českého regionu s bohatým ruským regionem, orientovaným na export surovin. Důležité jsou zde přirozeně aktivity českých společností typu Moravské naftové doly, spolupráce se však neodehrává jen na čistě ekonomické bázi, ale také např. v oblasti vzdělávání, vědy a výzkumu na univerzitní úrovni. Viz *Chanty-Mansijskij avtonomnyj okrug – Jugra* (www.admhmao.ru); Portál Jihomoravského kraje (www.kr-jihomoravsky.cz).
- ²² Viz podnikatelská mise u příležitosti návštěvy náměstkyně magistrátu hlavního města Prahy a fórum obchodně-ekonomické spolupráce České republiky a Sankt Petěrburgu v březnu 2008. *Bilaterální vztahy ČR se Sankt Petěrburgem*. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/sankt-peterburg-rusko/bilateralni-vztahy-cr-sankt-peterburg/1001737/49010/#b1).
- ²³ Agentura CzechTourism s cílem přilákat další ruské turisty uspořádala u příležitosti desetiletého výročí působení na ruském trhu neobvyklou kampaň, v jejímž rámci se česká delegace, složená ze zástupců Velvyslanectví České republiky v Ruské federaci, Ministerstva zahraničních věcí ČR, Ministerstva pro místní rozvoj ČR a vlastní agentury CzechTourism, vydala 14. června na čtrnáctidenní cestu po Transsibiřské magistrále z Moskvy do Vladivostoku se zastávkami v největších městech (Jekatěrinburg, Omsk, Novosibirsk, Krasnojarsk, Irkutsk, Chabarovsk a Vladivostok), které měly být využity k prezentacím a osobním setkáním s nejdůležitějšími aktéry cestovního ruchu dané oblasti. Viz *Ruská roadshow na kolejích CzechTourism přichází s neotřelým nápadem, jak propagovat turistickou destinaci*. On-line: (www.czechtourism.cz/files/TZ/cs/23_06_08_tz_kampan_nova.pdf).
- ²⁴ Problémy omezení dodávek energetických surovin v „trojúhelníku“ Rusko–Ukrajina–třetí odběratel (evropský stát XY, využívající některou z ukrajinských tranzitních cest) přitom mohou mít v souvislosti s ropovodem Družba a jeho budoucností zajímavé konotace. Už na počátku roku 2008 se objevily úvahy o tom, že by se jedna z nejstarších evropských produktovodných tras mohla stát nástrojem zvýšení diverzifikace ropných dodávek do nových členských států EU, jejichž závislost na ruských zdrojích je značná (platí to zejména v případě Slovenska, méně již o ČR a Polsku). Po setkání ukrajinského prezidenta Viktora Juščenka s jeho slovenským protějškem Ivanem Gašparovičem 14. ledna oznámil úřad ukrajinského prezidenta, že Ukrajina uvažuje o projektu zásobování ropovodu Družba nikoli ruskou, ale kaspickou ropou, primárně se měl tento plán týkat Slovenska. Podle agentury Interfax však mělo být v plánu zásobování touto ropou i za hranice Slovenska. Projekt mohl být určitou reakcí Ukrajiny, které se nepodařilo uskutečnit získávání kaspické ropy prostřednictvím budovaného ropovodu Oděsa–Brody, jehož prostřednictvím je nyní naopak dodávána ruská ropa do Oděsy. Představy o obrácení směru toku ropy prozatím zůstávají nerealizovány kvůli údajným plánům ruské strany na postupné odstavení ropovodu Družba a ukončení dodávek ruské ropy touto cestou. Podobný krok by však vyžadoval aktivní posuny ve vztazích Ukrajiny coby tranzitní země i příslušných cílových zemí se zainteresovanými státy jižního Kavkazu a Střední Asie, stejně jako by znamenal příslušné konsekvence ve vztazích Ruska a Ukrajiny. Viz *Rusko prudce snížilo dodávky ropy do ČR*. Česká tisková kancelář, 11. 7. 2008.
- ²⁵ Zpráva o výsledcích 4. zasedání česko-ruské Mezivládní komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědeckotechnickou spolupráci. On-line: (www.mpo.cz/kalendar/download/71432/priloha001.pdf).
- ²⁶ Viz *Socializm s čelověčeskim licom sam po sebě javliajetsja běšmyslicej*. Kommersant, 21. 8. 2008. Prezident Klaus se v hledáčku ruských médií objevil v roce 2008 i z jiných důvodů. V červenci vyšla v ruštině jeho kniha *Modrá, nikoli zelená planeta* se speciální předmlouvou pro ruské publikum.
- ²⁷ Podíl ropovodu Družba na zásobování ČR v letech 1996–2000 kolísal. Od roku 1996, krátce po získání možnosti dopravovat ropu z východu alternativní cestou přes ropovod IKL, který přepravuje ropu dopravovanou pomocí tankerů po Středozemním moři, se podíl IKL na dodávkách ropy do ČR stále zvyšuje (především po roce 1999), takže dnes tvoří zhruba třetinu dodávek zprostředkovaných akciovými společnostmi Česká rafinářská a MERO ČR. Viz *Téma: Družba*. Finanční noviny. On-line: (www.financinoviny.cz/tema/index.php?id_seznam=6267).

- ²⁸ Ministr Říman např. v rozhovoru pro *Hospodářské noviny* z 28. února uvedl, že české státní instituce věnují hospodářským vztahům s Ruskem zvláštní pozornost, přičemž nejde jen o vztahy na federální, ale také na regionální úrovni. Důležitou souvislostí měl být v tomto směru očekávaný vstup Ruska do WTO, od něhož se čekalo zpřehlednění legislativy, širší možnosti podnikání a omezení přetrvávajícího korupčního prostředí. Viz *Martin Říman: Rusku udělujeme zvláštní pozornost*. *Hospodářské noviny*, 28. 2. 2008.
- ²⁹ Z odpovědi tiskového oddělení společnosti RWE Transgas na otázku serveru iHned, zda v budoucnu v souvislosti s ukrajinským dluhem nehrozí riziko pro české odběratele, např. vyplývá, že společnost v té době nepředpokládala, že by k nějakým problémům mělo v budoucnu dojít vzhledem k dosavadním bezproblémovým zkušenostem. Předzvěstí další plynové krize, která propukla na počátku roku 2009, přitom byly již listopadové výzvy prezidenta Medveděva ke splacení dluhů za dodaný plyn. Viz *Gazprom znovu utáhl Kyjevu plynové kohoutky*, 4. 3. 2008 (viz zahranicni.ihned.cz/).
- ³⁰ Například generální sekretář České plynárenské unie Josef Kastl v rozhovoru pro *Hospodářské noviny* z 13. 5. 2008 zdůrazňoval, jak dosavadní regulérní průběh zásobování na základě existujících kontraktů mezi ČR a Ruskem, tak to, že údržba tranzitních plynovodů z Ruska probíhá podle mezinárodních standardů. Do určité míry tímto způsobem vysvětloval přípravu nového propojovacího tranzitního plynovodu Gazela, který má (zejména v souvislosti s budováním nových cest ruského zásobování západní a jižní Evropy v podobě Nord Stream a South Stream) zachovat strategicky důležitou pozici České republiky coby tranzitní země. Zdůraznil ovšem, že společnost RWE, jakkoli jde prozatím o politicky a technicky komplikovanou otázku, v budoucnosti počítá s vybudováním soustavy plynovodů Nabucco, na který by měla být česká tranzitní soustava od roku 2013 také napojena, a především s využitím připravovaných terminálů pro přepravu zkapalněného zemního plynu (LNG), např. prostřednictvím stávajícího plynovodu Adria, což je považováno za důležitou cestu k dlouhodobému řešení stávajících opakovaných problémů s přepravou plynu přes existující síť plynovodů vedoucích do střední Evropy z postsovětského prostoru, především přes Ukrajinu. Tyto plány souvisí mj. i s projekty dvou nových plynových elektráren, které plánuje postavit ČEZ (v Počeradech o instalovaném výkonu 880 MW za 18 miliard Kč, další lokalitou, kde ČEZ počítal s výstavbou plynové elektrárny s výkonem 400 MW, je Úžín na okraji Ústí nad Labem). Ve slovech generálního sekretáře České plynárenské unie byla ovšem i notná dávka diplomacie ve směru k východním dodavatelům a přepravním plynu. RWE Transgas totiž v průběhu roku 2008 jednal s ruským dodavatelem o možnostech zajištění až 1,5 miliardy m³ zemního plynu ročně nad rámec současných dlouhodobých smluv. Hovořilo se také o vzniku společného podniku, který by na území České republiky provozoval zásobník plynu, a měly by se na něm podílet Moravské naftové doly ze skupiny KKCG Karla Komárka. Viz *Moravské naftové doly podepsaly memorandum na výstavbu rafinerie v Rusku*. On-line: (www.mnd.cz/pages/cs/media/tz/mndverk.pdf).
- ³¹ M. Gorbačov v rozhovoru potvrdil, že Rusko vnímá systém jako protirusky a protičínsky zaměřený, a kritizoval v této souvislosti postoj té části české politické scény, která radar podporuje. Podle Gorbačova vybudování radarové základny a vůbec celého protiraketového systému ve střední Evropě nutí Rusko k návratu do situace před podpisem smlouvy INF a Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě, které v druhé polovině 80. let a na počátku 90. let tvořily úhelný kámen odzbrojovacího procesu v Evropě a do určité míry symbolizovaly i ukončení studené války. Češi by si podle Gorbačovových slov měli vzít za příklad Švejka, který by ve stejné situaci jednal zcela jinak. Na otázku, zda se má ČR za těchto okolností obávat Ruska, Gorbačov odpověděl, že zdrojem obav by pro ČR měly být spíše USA, Rusko se bude podle jeho slov „pouze bránit“. Viz *Michail Gorbačov: Víc než Ruska byste se měli bát sebe*. *Hospodářské noviny*, 9. 5. 2008.
- ³² Viz *Východní partnerství – ambiciózní nová kapitola vztahů EU s východními sousedy*, 3. 12. 2008. On-line: (ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/08081858_cs.htm).